

MARKAZIY BANK RAQAMLI VALYUTASI VA KRIPTOVALYUTALAR

Tolibjonov Xurshidbek¹, Yetmishboyev Shaxzodbek²,
Azamov Shoxruxmirzo³

¹Qo'qon universiteti talabasi, ^{2,3} TATU FF talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.6585236>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10- may 2022

Ma'qullandi: 14- may 2022

Chop etildi: 26- may 2022

KALIT SO'ZLAR

CBDC, bitcoin, peer to peer,
Tranzaksiya, XVF,

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada markaziy banklarning valyutalar va kriptovalyutalarning raqamli versiyalari bilan tajriba o'tkazish tendentsiyasini o'rganamiz. Mavjud bank tizimlariga mumkin bo'lgan ta'sirlarni o'rganamiz va nega turli mamlakatlardagi hukumat, markaziy banklar, tartibga soluvchilar va tijorat banklari tuzilishi Markaziy bank kriptovalyutalarini/raqamli valyutalarini (CBCC yoki CBDC) chiqarish uchun ko'proq yoki kamroq qiyin sharoitlarni yaratadi.

Tashqi tomondan, markaziy banklar va kriptovalyutalar turli dunyolarga tegishli. Nima uchun markaziy bank anonim, vositachiliksiz va tartibga solinmaganligi tufayli mavjud bo'lgan Bitcoin kabi narsa bilan shug'ullanishni xohlaydi? Ushbu o'sib borayotgan tendentsiyani tushuntirishdan oldin, keling, Bitcoinni misol sifatida ishlatamiz va uning xususiyatlarini markaziy bank valyutalari bilan taqqoslaylik.

- Hech qanday vositachi kerak emas; barcha operatsiyalar peer to peer
- Qiymat birliklari egalariga tegishli – Bitkoinning egaligi ma'lum birliklarga mo'ljallangan va shu birliklarning tranzaksiya tarixiga asoslanadi.
- Bitimlarning o'zi barcha tomonlar uchun shaffof bo'ladi, garchi tomonlarning o'zlari anonim bo'lsalar ham

- Tranzaksiyalarni o'zgartirish yoki o'zgartirish mumkin emas (ular umumiy, taqsimlangan daftarda o'zgarmasdir), chunki tranzaksiyalarni o'z ichiga olgan har bir blok avvalgi blokga tayanadi.
- Ba'zi an'anaviy to'plamga asoslangan to'lov tarmoqlariga nisbatan ishlov berish tez bo'lsa-da, tranzaksiya o'tkazuvchanligi past
- Tranzaksiya to'lovlari tarmoq tomonidan "Gollandiya auksioni" usullaridan foydalangan holda aniqlanadi — tranzaksiyaga qancha ko'p to'lov qo'shsangiz, uning blokka qo'shilish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi.
- Qiymat hech bir mamlakatning iqtisodiy siyosatiga (yog'li valyutalarda bo'lgani kabi), aktiv yoki indeksga bog'liq emas, shuning uchun bozor tomonidan boshqariladigan o'zgaruvchanlik yuqori va spekulyativdir.

• Har kim hamyonni o'rnatishi va kirish talablarisiz ishtirok etishi mumkin.

Markaziy banklar, aksincha, milliy va nazorat qilinadigan valyutalar uchun javobgardir va odatda jismoniy va raqamli formatda turli xil xususiyatlarga ega, ya'ni:

• Milliy yoki mintaqaviy pul-kredit siyosati bilan asoslanadi va ular bilan chegaralanadi — odatda milliy hukumatlar tomonidan belgilanadigan hajm yoki qiymatga ko'tariladi yoki kamayadi

• Ko'pincha xalqaro shartnomalar tomonidan nazorat qilinadigan qiymat o'zgarishlari

• Bir nechta moliyaviy institutlar va birjalarda jamlangan valyuta kurslari

• Davlat yoki mintaqa uchun soliqlar to'lanishi kerak bo'lgan valyuta sifatida aniqlanadi

• Mijozlarga egalik qilish to'siqlari bo'lmagan jismoniy valyuta sifatida chiqarilgan

• Hisobga egalik qilish uchun kirishda katta to'siqlarga ega ishonchli agentlar (odatda banklar) orqali elektron shaklda chiqariladi.

• Jismoniy firibgarlik (qalbakilik) xavfini o'z zimmangizga oling

• Sekin hisob-kitob tizimlari va murakkab yarashuv jarayonlaridan foydalanganda elektron pullarni ikki marta sarflash xavfini o'z zimmangizga oling.

Ushbu farqlarga qaramay va ularning ba'zilar tufayli ko'plab markaziy banklar markaziy bankni, hukumat tomonidan nazorat qilinadigan, milliy yog'li valyutasining raqamli versiyasini chiqarishning afzalliklarini o'rganmoqdalar. Dastlabki eksperimental tadqiqotlar va spekulasyonlardan ba'zi markaziy banklar va XVF kabi muhim xalqaro tashkilotlar tomonidan kriptovalyutalar kelajakda ularning

strategiyasining bir qismini tashkil etishi haqidagi da'volariga qadar o'sdi.

Markaziy banklar tomonidan chiqarilgan CBDC'lar Bitcoin kabi chegarasiz valyutalarning ba'zi xususiyatlarini meros qilib oladi, boshqa xususiyatlar banklar tomonidan belgilanadi va an'anaviy yog'li valyuta bilan ko'proq umumiylikka ega bo'ladi; yaqqol ko'rinib turibdiki, valyutaning qiymati bo'lib, u qaysidir ma'noda semiz valyutaga yoki milliy pul-kredit siyosatiga bog'langan bo'lib, uni tranzaktsiyalar uchun foydali vositaga aylantiradi. Markaziy banklar uchun asosiy afzallik shundaki, raqamli pullar dasturlashtiriladi, ya'ni uning xatti-harakatlari oldindan belgilab qo'yilgan sharoitlarda prognoz qilinadigan usullarda ishlashi uchun boshqarilishi mumkin; Bitcoin bilan asosiy farqlar quyidagilar bo'lishi mumkin:

Qiymati mahalliy yog'li valyutaga bog'langan

U milliy yoki mintaqaviy soliqlarni to'lash uchun ishlatilishi mumkin

Mavjudlik markaziy bank va hukumat tomonidan belgilanadi (garchi bir qator potentsial modellar variantlar bo'lsa-da, quyida ko'rib chiqiladi)

Pul taklifi markaziy bank tomonidan uning maqsadi, ishlatilishi va hukumatning fskal/pul-kredit siyosatiga muvofiq nazorat qilinishi mumkin.

Valyuta kurslari mavjud yog 'almashinuv kurslariga mos keladi

Markaziy banklar va vakolatli nominatsiyalar (ehtimol tijorat banklari) tomonidan nazorat qilinadigan emissiya

Fuqarolar Markaziy bankda hisob raqamlariga ega bo'lishlari mumkin edi

Jismoniy fiat valyutalari (naqd pul) o'rtasidagi farqlar:

- Soxtalashtirish yoki “fotokopiya qilish” mumkin emas
 - Tranzaktsiyalar kuzatilishi mumkin / tekshirilishi mumkin
 - Qiymatni nazorat qilish mumkin, masalan. foizlar undirilishi mumkin
 - Qiymatni uzatish oldindan belgilangan shartlarga asoslanishi mumkin, masalan. ijtimoiy nafaqalarni taqsimlash
 - Benefsiarlarni nazorat qilish mumkin - ba'zi tomonlarning oldini olish mumkin
 - valyutani qabul qilish
- Aksincha, mavjud raqamli valyutalar, masalan, bank hisobingizdagi elektron dollarlar yoki funt sterlinglar (bugungi kunda ishlatiladigan valyutaning eng keng tarqalgan shakli) va markaziy bank kriptovalyutasi (ya'ni CBDC) o'rtasidagi farqlar:
- Bitimlar vositachiga muhtoj bo'lmasdan, tengdoshlar darajasida amalga oshiriladi

- Valyuta egalik huquqiga asoslanadi - siz ixtiyoriy birliklar to'plamidan iborat balansga emas, balki o'ziga xos valyuta birliklariga egasiz.

- Hisob-kitob bank to'plamini kutishdan ko'ra bir zumda amalga oshiriladi va jismoniy valyuta kabi qaytarib bo'lmaydi
- Omonatlarni tijorat bankida saqlash shart emas

- Ikki marta sarflanishining oldi olinadi

Barcha markaziy banklarda tahlilchilar uchun asosiy qiyinchilik shundaki, ular o'z bashoratlarini asoslashlari mumkin bo'lgan mavjud model mavjud emas; barchasi CBDC'lar Bitcoin kabi harakat qilmasligiga rozi bo'lishadi va ularning barchasi mavjud bank raqamli pullari yoki naqd pullari bilan bir xil emasligiga rozi, lekin bundan tashqari ko'plab turli modellar va motivatsiyalar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bech, M. L., & Garatt, R. (2017, September 17). Central Bank Cryptocurrencies. Bank for International Settlements.
2. Scorer, S. (2017, September 13). Beyond blockchain: What Are the Technology Requirements for a Central Bank Digital Currency? Bank Underground
3. Bech, M. L., & Garatt, R. (2017, September 17). Central Bank Cryptocurrencies. BIS.
4. International Monetary Fund Special Drawing Rights Fact Sheet (IMF). <http://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/14/51/SpecialDrawing-Right-SDR>. Accessed 3 January 2018.